

УДК 37.013.43

МІСІЯ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ЦІННІСНО-СМИСЛОВОМУ ВИМІРІ

І. О. Сафонова

У статті проведений аналіз існуючих точок зору науковців щодо спряження освіти і культури, подається нове осмислення місії університету, яку, на думку автора, не можна уявити без ключової ролі духовності і сили розуму. Розум розглядається не лише як певна властивість особистості, необхідна для раціонального пізнання, а як інтелектуальний продукт культури, як сила, здатна до осмислення знань і цінностей. З цієї причини діяльність сучасного університету має бути націленою на становлення особистісного знання зі смислом, оскільки знання описує життя, а осмислене знання наповнює його смислом.

Ключові слова: університет, культура, освіта, смисли, цінності.

*Представьте себе,
что вполне возможен какой-то мир,
который описывается знанием,
и, если человек не может найти себя,
осмысленное для себя место в такой мере,
как описано знанием, то это знание перестает
для него быть человеческим богатством.*

М. Мамардашвили

*Блажен человек, который снискал мудрость,
и человек, который приобрел разум, —
потому что приобретение ее лучше приобретения серебра,
и прибыли от нее больше, нежели от золота:
она дороже драгоценных камней;
[никакое зло не может противиться ей;
она хорошо известна всем, приближающимся к ней,]
и ничто из желаемого тобою не сравнится с нею.
Книга притч Соломоновых, гл. 3 (13, 14, 15).*

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Не будучи стороннім спостерігачем навколишніх подій, а проживаючи живе життя

зсередини, кожного разу переконуєшся в очевидності того, що в дійсності ноосферний світогляд ще не став основою глобальної стратегії сучасного розвитку людської цивілізації, оскільки розум поки що значно відстає від реального життя. Відомий афоризм професора Преображенського у М. Булгакова «разруха происходит в головах» підтверджує нашу думку. Бо як інакше пояснити все зростаючий клубок війн, що неспинно котиться по всій планеті, некерований потік біженців та мігрантів, невміння домовлятися і вступати в будь-який діалог заради самої великої цінності – цінності людського життя, і, поруч із цим, жахаюче безкультур'я, проникаюча в усі сфери життя корупція, втрата людської совісті і порядності... І далі – за А. Чеховим, оскільки мало що змінилося: «Вы взгляните на эту жизнь: наглость и праздность сильных, невежество и скотоподобие слабых, кругом бедность невозможная, теснота, вырождение, пьянство, лицемерие, вранье...» [32]. І ще далі – за Е. Ремарком, що також злободенно: «Жорстоке століття! Світ зміцнюється гарматами і бомбардувальниками. Людяність – концентраційними таборами і погромами. Ми живемо в епоху, коли все перевернуто з ніг на голову. Нині агресор – покровитель світу, а побитий і зацькований – порушник громадського порядку. І подумати тільки – цілі народи вірять цьому!» [26]. І до тих пір, поки розум і здоровий глузд будуть плестися позаду подій, що відбуваються, людина буде приреченою на довгий шлях плутанини й хаосу.

Університет як корпорація, де перетинаються інтереси суспільства і особистості, починаючи з самих витоків, був не лише свого роду дзеркалом суспільства, але і трибуною Просвітництва, з якої вчили людей мислити своїм умом, осмислювати знання, цінності, події, що відбуваються, навчали мистецтву суперечки і конструктивному діалогу. Саме цим обумовлюється актуальність необхідності повернути університету його головну місію – просвіщати людей, залучати їх до культурних цінностей, з усією ясністю і визначеністю відкривати їм сучасний світ, у якому життя набуло б смислу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема місії університету обговорювалася, переосмислювалася від однієї епохи до іншої. Не були осторонь від неї науковці В. Андрущенко, В. Бакіров, Ф. Баранівський, Р. Барнетт, В. Белькуров, В. фон Гумбольдт, Д. Генрі Ньюмен, М. Гусаковський, С. Костюкевич, В. Кремень, С. Курбатов, М. Моїсєєв, Х. Ортега-і-Гассет, Є. Пінчук, В. Повзун, С. Пролеєв,

В. Садовничий, В. Сушко, К. Ясперс, Л. Яценко та ін. Ця стаття являє собою одну з численних спроб осмислення місії університету, яку, як нам здається, не можна уявити без ключової ролі духовності і сили розуму. Розум розглядається нами не лише як певна властивість особистості, необхідна для раціонального пізнання, а як інтелектуальний продукт культури, як сила, здатна до осмислення знань і цінностей. З цієї причини діяльність сучасного університету має бути націленою на становлення особистісного знання зі змістом, оскільки знання описує життя, а осмислене знання наповнює його змістом.

Мета статті – проаналізувати існуючі точки зору вітчизняних і зарубіжних науковців щодо спряження освіти і культури, розглянути місію сучасного університету в ціннісно-смысловому вимірі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Перехід університетів у новий ціннісно-смысловий вимір підготовлений розвитком нового педагогічного мислення. Мета освіти, як вірно зауважує В. Кремень, «співмірна меті споконвічних філософських пошуків мудрої людини, котра насамперед здатна оцінювати явища відповідно до їх дійсної загальнолюдської цінності і знаходити доцільну ціннісну орієнтацію» [11, с. 28]. Як споконвічний провідник цінностей суспільства освіта повинна бути не лише релевантною культурі сучасної цивілізації, але й має носити випереджувальний, прогностичний характер та бути орієнтованою на цілісну та різну людину, яка живе в цілісному і різноманітному світі культури. Поділяємо точку зору С. Сисоевої про те, що «саме в орієнтації людей на превентивні дії, пов'язані з творенням ноосфери, можна вбачати нову творчу функцію освіти для стійкого розвитку цивілізації» [28, с. 40].

Очевидно, що сьогодні необхідне кардинальне оновлення всієї архітектури системи освіти, яка б з більшою адекватністю та ефективністю відбивала нові цілі: відродити духовність, возвеличити силу розуму – і саме на цих теренах виховати гідну людину 21 століття, яка шляхом раціональної критичної діяльності була б здатна освоїти найважливіші цінності життя, пізнати його найвищі смислові глибини. Вкрай важливо підготувати студентів до життя в умовах глобальної реконструкції Всесвіту; сформувати у них готовність до діалогу культур з людьми різних національностей, рас, конфесій; збагатити їхню аксіосферу цінностями інших культур; виховати в душі культури миру, міжнародного гуманізму.

Науковці окреслюють університет різними контекстами, а саме як: «мікрокосм всього суспільства» (Дж. Герсон) [цит за: 5, с. 37]; «когнітивну модель Всесвіту» (В. Бакіров) [цит. за: 24]; природне явище ноосфери (В. Садовничий, В. Белькуров, В. Сушко, Е. Шикін) [30, с. 27]; інститут, в якому «середній студент вчиться бути культурною людиною і компетентним професіоналом» (Х. Ортега-і-Гассет) [20, с. 59]; де реалізується потрібна задача – дослідження, передача знань і культури (К. Ясперс) [34].

Поняття місії університету дослідники розглядають як: «сукупність уявлень про основоположні цінності, цілі і простір розвитку освітньої установи, про те, що він (університет) несе, виробляє зовні, навіщо він потрібен суспільству, державі, людям» [23, с. 43], «філософію і призначення організації, першою визначаються цінності, переконання, принципи, якими керується колектив; а другим – дії, які належить здійснити, щоб набути передбачуваний образ» [1, с. 71], «мету, що виражає зміст і призначення організації» [9, с. 105]. В нашому розумінні місія університету являє собою ціннісно-смыслову ядро університетської освіти.

Перш ніж розглядати підходи до визначення місії університету, зупинимося дещо на історії. Перші вищі навчальні заклади, як відомо, виникли в Стародавній Греції. Це відома Академія Платона (gymnasion), названа на честь міфічного героя Академа, в якій навчалися люди з усіх куточків Еллади. Розум – як здатність раціонального пізнання світу природи – був апофеозом грецької думки й найвищим достоїнством еллінів. Але поруч із тим, Академія була площею «агори», де завдяки сократівським методам морально вдосконалювалася людина, пізнаючи і осмислюючи цінності. Мета освіти, за Платоном, полягала не в зборі інформації, «знань заради знань», а в повороті душі до істинного блага. Розмірковуючи над поняттям «душа», Платон стверджував, що вона складається з двох частин: нижчої – чуттєвої й вищої – розумової, яка дає змогу людині споглядати за вищим світом ідей і прагнути до блага. Він порівнював розумову душу із візничим, а чуттєву – із двома конями, один із яких шляхетний, а другий – низький, недосконалий та грубий [6, с. 53]. Наступником Платона був син його сестри Спевсіпп, який керував академією з 347 по 339 рік до н.е. Він зблизив Розум не тільки з Душею, але і з Космосом. Аристотель, який також був в числі академіків, написав трактат «Про душу», у якому розглядав природу душі. В «душі» філософ бачив вищу діяльність людського тіла, його

«ентелехію» [2, с. 360]. Мірою справжньої цінності для Аристотеля була «добродієність і добродієсна людина як така». Загалом, викладачі Академії Платона Амікл Гераклеїський, Аристотель, Ераст і Коріско Скепсійські, Філіп Опунтський, Гераклід Понтійський та ін. вбачали головну функцію освіти у вихованні гідних громадян держави, говорячи сучасною мовою, еліти. Вони справедливо доводили, що лише така держава може бути сильною, в якій влада належить найкращим, високоморальним, чесним правителям, що володіють мистецтвом управління.

Виникненню університетів в Середні віки сприяли розвиток міст і занепад монастирських шкіл. Університет народжувався як духовне й інтелектуальне співтовариство – корпорація студентів і викладачів, що володіла особливим статусом і низкою привілеїв. Спочатку це була корпорація за професійною ознакою – купецька гільдія, промисловий цех або *universitas studentes*; терміном *studentes* позначалися і вчителі, і учні. З часом назва корпорації *universitas* стала позначенням університету як навчального закладу. Місія середньовічного університету була безпосередньо пов'язаною зі світом культурних цінностей та смислів. Гонорій Августодунський говорив про те, що нецтво перетворює людину в вигнанця і що його батьківщина – мудрість, шлях до якої лежить через вільні мистецтва [13, с. 103].

Розуміння університету як установи, що дає не стільки професію, скільки вчить культурі, було сформульовано двома оригінальними мислителями – Джоном Генрі Ньюменом і Хосе Ортегою-і-Гассетом. Більш того, університет, згідно з їх уявленнями, споконвічно є основним творцем культурних цінностей. Хосе Ортега-і-Гассет розглядав три функції університетської освіти [20, с. 36]: 1) передача культури; 2) навчання професіям; 3) наукове дослідження і навчання нових людей науці. За думкою Хосе Ортеги-і-Гассета, щоб „впевнено йти крізь ліс життя, потрібно бути культурним, потрібно знати свою топографію, свої маршрути або методи, тобто потрібно мати уявлення про простір і час, в яких живеш, про сучасну культуру [20, с. 35]. Оскільки життя непередбачуване, то єдине, що в нас є, за словами філософа, – це живе мислення. «...Здатність мислення, *ratio*, дає їй (людині) магічну владу, дозволяючи ясно бачити речі. За допомогою аналізу людина проникає в таємниці світу і робить його зрозумілим, прозорим, як кристал. Світ реальності і світ думки – дві самодостатніх, що корелюють одна з одною, безперервних космосу. У цих світах ніщо не залишається розірваним, ізольованим і недоступним... Тому розум

спокійно проникає в основи основ Всесвіту, впевнений у своїй здатності досягнути справжню сутність самої важкої проблеми і непроникливої таємниці, що подібно до здатності ловця перлів здобувати з морських глибин безцінні перлини» [21]. Культура, за Ортегою, є сукупністю живих ідей, і, щоб бути на рівні часу, необхідно час від часу переглядати ці ідеї, тобто мислити. Культура – це інтелект, сила життєвого розуму. Ортега-і-Гассет вважає, що кризу університету можна подолати лише за допомогою реформи інтелекту, яка полягає в тому, що «чистий розум повинен поступитися своїм володарюванням життєвому розуму» [20, с. 75-76]. Вчений спростовує відомий вислів Декарта: «Я мислю – значить існую» та висуває свою формулу: «Я існую не тому, що мислю, а, навпаки, мислю тому, що існую» [20, с. 76]. Тобто розум повинен навчитися бути життєвим. І ще одне вкрай важливе попередження озвучив філософ: особистість не повинна бути людиною маси. «Щоб впливати на масу, потрібно перестати бути нею, потрібно стати живою силою» [20, с. 22]. За Ортегою-і-Гассетом, бути вільним – це значить бути «позбавленим конститутивної тотожності», тобто мати можливість бути іншим. «Хоча насправді всі ми – люди чи країни – однакові, наслідування смертельно небезпечно. Тому що, наслідуючи, ми відмовляємося від утворюючого зусилля, зіткнення з проблемою, яка може змусити нас зрозуміти справжнє значення і межі або недоліки відповіді, яку ми переймаємо. Неважливо, що ми прийдемо до тих же висновків і форм, що й інші країни; важливо, що ми... прийдемо до цього самі» [20, с. 26]. Отже, аналізуючи думки вченого, можна дійти висновку, що філософія культури й освіти спонукає нас шукати істину за допомогою мислення й осмислення цінностей і тих подій, що відбуваються.

У 1852 році в знаменитій лекції «Ідея університету» Д. Ньюмен головним призначенням університету назвав навчання універсальному знанню [34, с. 14]. І інша, співзвучна Ортезі-і-Гассету, думка: «Завдання університету полягає в тому, щоб інтелектуальна культура стала сферою його діяльності, його завдання – формування інтелекту» [18, с. 85].

Фундатори університетської освіти – Карл Вільгельм фон Гумбольдт і Карл Ясперс запропонували кожен свою – у чомусь схожу, а в чомусь радикально відмінну від інтерпретації Ньюмена і Ортеги – трактовку ідеї університету. Місію університету Гумбольдт вбачав у соціалізації покоління. Університет, за вченим, повинен бути «інституцією духу нації», виконуючи особливу функцію з виробництва

духовних цінностей [10, с. 69-70]. К. Ясперс у книзі «Ідея університету» (1949) визначає університет як спільноту вчених і студентів, зайнятих спільним пошуком істини. Оскільки «істину слід шукати науковим способом» [34, с. 78], то природно, що основним завданням університету є дослідження. Друге завдання університетської освіти вчений пов'язує з викладанням, оскільки знання істини потрібно передавати. Проте, і дослідження, і навчання забезпечують розвиток інтелектуальної культури. Отже, і Ясперс, і Гумбольдт вважали, що завданням університету є досягнення науки, яка служить відтворенню духовного життя як відкриття істини.

Цілком очевидно, що у всі часи свого існування університет був «доменом» культури, акумулював та транслював духовні цінності, але сьогодні, на жаль, він втратив цю важливу функцію. В. С. Бакіров справедливо зазначає, що вища освіта сьогодні відсторонилася від цінностей, «усунулася від аксіологічного дискурсу і вивела за межі професійної підготовки все, що ще в античні часи становило серцевину освіти людини, що робило її власне людиною, тобто прилучення до моральності. По суті, закрила очі на другу частину формули І. Канта, дивуючись зоряному небу над людською головою, але залишаючись байдужим до морального закону всередині людини» [3]. Ця наймасштабніша аксіологічна криза університету пов'язана, перш за все, з втратою гуманітарними дисциплінами важливої ролі в освітньому процесі. М. Моїсєєв, виступаючи на Міжнародному конгресі університетів у доповіді «Цивілізація XXI століття – роль університетів» говорив, що людство має ліквідувати прірву між гуманітарною та природничо-інженерною «цивілізаціями». Цей синтез, за його словами, – «абсолютна необхідність», оскільки подальший розвиток науки і техніки виявиться лише матеріальною базою для вирішення гуманітарних проблем – проблем майбуття людини [19, с. 6]. А. Швейцер також попереджав людство про те, що «культура, розвиваюча лише матеріальну сторону без відповідного прогресу духовної, подібна до корабля, який, позбувшись рульового управління, втрачає маневреність і нестримно мчить назустріч катастрофі» [33, с. 92-93]. Тому університетську освіту необхідно «олюднювати» та робити антропоцентричною.

Співзвучною є думка українських вчених В. Баранівського, Є. Пінчука, які вихід університетської освіти з тотальної кризи вбачають в її фундаменталізації, яку розкривають через такі аспекти діяльності університету, як гуманізація, екологізація, інноваційна

спрямованість. Здобуваючи саме фундаментальну освіту, за їхньою думкою, випускник набуває тим самим універсальних знань [22].

Однією з ключових фігур у сучасному дослідженні місії університету є англійський дослідник Р. Барнетт, який у своїй лекції «Осмилення університету», описав нове положення університету в ситуації постмодерну. Перша теза Барнетта була такою: «Західний університет помер» [4]. Однак, зазначає вчений, багатоміліардна історія існування університету є яскравим свідченням його здатності до адаптації і оновлення. Відомо, що емблемою університету є «знання» і «істина», але сама проблема знання сьогодні має, за словами Барнетта, чотири складові:

- по-перше, існує не одне, а багато знань;
- по-друге, знання високо цінуються за його практичне значення;
- по-третє, століття комп'ютерів переповнено інформацією, тому здатність набувати і розуміти знання зводиться до вміння поводитися із значною кількістю даних;
- по-четверте, світ не просто непізнаваний – він радикально непізнаваний.

Р. Барнетт наполягає на тому, що навчання не повинно витлумачуватися з точки зору процедури, воно не має бути передачею знань або придбанням навичок, а має викликати «бродіння» в умах студентів. Але мета педагога здійсниться лише тоді, коли студенти самі усвідомлюватимуть, що для життя в цій невизначеності їм необхідно знайти і розвинути власні сили.

Суголосною є думка білоруських вчених М. Гусаковського, Л. Яценка, С. Костюкевича, які розуміють сучасний університет як соціокультурний інститут, де не просто транслюються готові форми культури, але і створюються, і породжуються нові форми і нові знання. Завдання сучасного університету, за їхньою думкою, полягає «у підтримці живого різноманітного мислення, а не його форм, померлих у вигляді понять або зразків застиглих метафор» [29, с. 19].

З цього приводу особливим пунктом наших роздумів про місію університету виступає ідея культури, висловлена М. Мамардашвілі: «культура це те, що залишається після того, як ти все забув. Тобто вона саме жива!» [15, с. 24]. Культура – це здатність діяти в умовах неповного знання. Споконвічно ідея Культури була сполучена із самоспрямованістю людини, яка не завжди залежить від всезнання або яких-небудь вищих орієнтирів. У цьому сенсі істотною є інша установка філософа, яка стосується освіти: «Можуть бути створені такі

умови, при яких міг би самостійно виникнути експеримент нового свідомого досвіду, в принципі не одержуваний з інших свідомих досвідів, що не виводиться з них» [17, с. 104-105]. Цей новий досвід є результатом творчості, креативності суб'єкта. Тому педагогічна практика має бути націленою на становлення особистісного «знання зі смыслом» (М. Мамардашвілі), здійснюваного в умовах навчальної комунікації. Як вірно вважає один із засновників сучасної постструктуралістської культурології К. Гірц, культуру краще розглядати не як «комплекси конкретних паттернів поведінки – звичаїв, традицій, кластерів, звичок, а як набір контрольних механізмів – планів, рецептів, правил, інструкцій, керуючих поведінкою» [8, с. 127]. Звідси можна зробити логічний висновок про те, що освіта і культура сьогодні повинні спиратися не лише на вже оформлений досвід (хоча і це теж важливо!), але й породжувати новий, який не був наслідком попереднього досвіду і який доречно розглядати як незавершену культурну форму, що потребує досконалості, компетентності, креативності та вміння мислити. Сама процедура пізнання, отримання нових знань жодним чином не повинна зводитись до натискання двох кнопок *копіювати - вставити*, що сьогодні стало масовим явищем, необхідно звернутися до давніх сократівських рефлексійних методів – діалогів, дискусій, диспутів, щоб знання і цінності стали осмисленими. А. Швейцер говорить про те, що лише в мисленні виникає «жива істина», відмова від мислення – свідчення духовного банкрутства людини [33, с. 24]. Рефлексійне мислення є джерелом саморозвитку і його результатом. М. Мамардашвілі стверджує, що для відтворення складного світу має відтворюватися складне зусилля саморозвитку, тобто «капіталовложения» (*рос.*) в себе, в свої здібності, діяння, уяву, мислення... «Без цього будемо мати застійне суспільство» [16, с. 12]. Саме здатність до гнучкого і критичного мислення вирізняє людину як істоту розумну зі світу природи. З часів Сократа рефлексія вважається найважливішим засобом самопізнання людини і основою її духовного самовдосконалення. Словами лірика рефлексію можна визначити так: «Во всем мне хочется дойти до самой сути. В работе, в поисках пути, в сердечной смуте. До сущности протекших дней, до их причины, до оснований, до корней, до сердцевины» (Б. Пастернак). Людина має розуміти саму себе, знайти себе і осмислити своє місце в світі через знання і інформацію, які вона має про іншу людину, іншу культуру, інші цінності.

Лише творча людина здатна до перетворення світу, його перекоструювання. Тому при формуванні рефлексії у студентів необхідно розвивати у них творчі розумові здібності (за О. Луком) [14]: зіркість у пошуках проблем, здатність до перенесення, бокове мислення (щоб творити – треба думати близько), цілісність сприйняття, асоціювання, гнучкість мислення, легкість генерування ідей та ін. З цих позицій рефлексію можна розглядати як один із інноваційних шляхів розвитку духовного потенціалу людини, як особливу моральну діяльність, яка полягає в духовному самоаналізі як засобі ставлення до життя.

В. Садовничий говорить про те, що сам сенс ідеї університету найбільш точно визначається буквальною перекладом латинського слова *universitas* – *сукупність*. «Університет є сукупність професорів і студентів, сукупність освіти, науки і культури, сукупність різних областей знання, сукупність наукових шкіл і сукупність традицій» [30, с. 121]. Сукупність цих сторін і визначає ту унікальну роль, яку університет грає в сучасному суспільстві.

Український дослідник С. Пролеєв стверджує, що, хоча в Україні за статистикою кількості (!) університетів, все ж «Україна не має жодного університету» [25]. Вчений підтверджує це трьома головними пунктами [25]:

- невиконання громадянського і водночас національного покликання;
- зведення нанівець ролі університету як інстанції наукового пізнання;
- відсутність головного продукту університету – незалежного компетентного інтелектуала як важливого соціального персонажа.

С. Пролеєв правомірно наголошує на тому, що, на жаль, українське суспільство не прислуховується до голосу розуму. За його думкою, розум став заручником і слугою потужних соціальних сил – грошей, насильства, держави, культурних стереотипів. Саме цим українське суспільство відрізняється від західної цивілізації, і «навіть така «самоубутність» може тішити» [25]. Отже, всі проблеми українського університету кореняться в духовній кризі українського суспільства, де розум як вищий прояв культури і освіченості людини не став апофеозом української думки.

Глобальне протиріччя сучасного світу, яке також потребує якнайшвидшого розумного вирішення – і в тому числі на університетському рівні, полягає в тому, що конвергенція та духовна

інтеграція стають безальтернативним імперативом полікультурного світу, але водночас національні культури втрачають ідентичність, духовний суверенітет, власні культурні цінності. С. Хантінгтон попереджав людство про те, що міжнародні конфлікти XXI століття будуть конфліктами різних культур, тому що «люди різних цивілізацій по-різному дивляться на стосунки між Богом і людиною, індивідом і групою, громадянином і державою, батьками й дітьми, чоловіком і дружиною, мають різні уявлення про співвідносну значущість прав і обов'язків, свободи й примусу, рівності й ієрархії. Ці відмінності склалися століттями» [31, с. 33]. Спробу вирішити це питання в університетському форматі взяв на себе український дослідник С. Курбатов у статті «Між національним та глобальним: місія університету на просторовому перехресті». Вчений говорить про те, що сучасний університет повертається до своєї первісної інтернаціональної природи, оскільки від самого початку ще за часів Пізнього Середньовіччя університет був інтернаціональною інституцією [12]. Ми вважаємо, що встановити оптимальний баланс між глобальним і локальним спроможен лише діалог культур, який має стати «запорукою світового культурологічного синтезу та сталого розвитку земної цивілізації» (В. Шейко). Оскільки сучасний університет – «конгломерат» різних культур, конфесій, етносів, то саме на університетських полікультурних підмостках діалог культур має стати дієвим інструментом на шляху до злагоди і порозуміння, що ми докладно довели в статті «Діалог культур на аксіологічних засадах – мета принцип формування міжкультурної компетентності» [27]. Освіта, як стверджує Б. Гершунський, має забезпечити «ментальну сумісність різних соціумів як найважливішу умову конвергенції і духовної інтеграції людства як співтовариства: рух людської цивілізації до цілісності і вседності» [7, с. 490].

Ціннісно-сміслові ядро університетської освіти, на нашу думку, мають визначати наступні концепції та ідеї:

- концепція гуманізму, що передбачає гуманне ставлення до всіх людей світу, їх екзистенціального досвіду, духовного стану, цінностей;
- концепція фундаменталізації освіти, що забезпечує органічну єдність природничо-наукового й гуманітарного знання, дає цілісне системне бачення світу в контексті міждисциплінарного діалогу;
- діалогова концепція культури, що передбачає побудову полікультурного простору університету на принципах діалогу культур;

- концепція культури миру, що пропагує виховання миролюбивої особистості, вільної від ідеологічних, расових стереотипів, яка мислить глобально, володіє «міжкультурною лояльністю» і усвідомлює відповідальність за збереження миру на землі;
- концепція свободи, що визначає людину як активного вільного суб'єкта;
- ідеї педагогіки мистецтва, що ґрунтуються на вихованні людини через мистецтво;
- ідеї Соборної Єдності, які осмислюються як «Божественна благодать взаємної любові» (С. Хоружий), екзистенційне «ми» (М. Бердяєв), вища гармонія, процес поступового об'єднання, збирання Світу воедино на основі загальнолюдських цінностей;
- ідеї педагогіки толерантності, що ґрунтуються на вихованні студентської молоді в дусі терпимості, миролюбності, поваги прав і свобод інших людей;
- ідеї Всепрощення і Любові до ближнього, які є мірилом людяності всіх культур і всіх конфесій;
- концепція творчого саморозвитку особистості, яка представлена у девізі М. Монтессорі – «допоможи мені це зробити самому»;
- концепція екоорієнтованої освіти, що розглядає екологію як універсальну, синергійну, культурну характеристику освіти в цілому, в центрі якої людина як «біо-соціо-культурна істота»;
- концепція випереджувальної (проектної) освіти, що полягає не лише в ретрансляції знань, цінностей від минулих до майбутніх поколінь, але й здійсненні підготовки людини до кризових ситуацій.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, місія сучасного університету – це відповідь на важкі проблеми людства, що пов'язані з необхідністю виживати в швидкоплинних умовах глобалізованого світу. Місію університета не можна уявити без ключової ролі, яку повинні відігравати духовність і сила розуму. Ми розглядаємо розум не лише як певну властивість особистості, необхідну для раціонального пізнання, а як інтелектуальний продукт культури, як силу, здатну до осмислення знань і цінностей, а, значить, і осягнення глибинних смислів самого життя.

Література

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – С.-Пб: Питер, 1999. – 416 с.

2. Асмус В. Ф. Античная философия: [учебн. пособ.] / В. Ф. Асмус. – [изд. 2-е, доп.]. – М.: Высшая школа, 1976. – 543 с.
3. Бакиров В. С. Функции высшего образования: вчера, сегодня, завтра / В.С. Бакиров // Трансформация социальных функций образования в современном мире: материалы междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 17-18 февр. 2015 г. / Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» [и др.]. – Харьков, 2015. – С. 17-24..
4. Барнетт Р. Осмысление университета / Р. Барнетт; [пер. с англ. Р. Гайлевича] // Образование в современной культуре. – Мн.: БГУ, 2001. – С. 97-124.
5. Барроуз Л. К. Европа университетов / Л. К. Барроуз // Высшее образование в Европе. – 1989. – Т. 14. – № 1. – С. 32 – 40.
6. Введение в философию: учебн. пособие для вузов / [авт. колл.: И. Т. Фролов и др.]. – [3 - изд. перераб. и доп.]. – М.: Республика, 2003. – 623 с.
7. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во „Совершенство”, 1998. – 608 с.
8. Гириц К. Влияние концепции культуры на концепцию человека / К. Гириц // Антология исследований культуры. Интерпретация культуры. – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 115 – 141.
9. Гительман Л. Д. Перетворюючий менеджмент: Лідерам організацій та консультантам з управління / Л. Д. Гительман. – М.: Справа, 1999. – С. 105.
10. Гумбольдт К. В. О внутренней и внешней организации высших научных заведений в Берлине / К. В. Гумбольдт; [пер. Л. Григорьевой] // Современные стратегии культурологических исследований: Труды Института европейских культур. Вып. 1. / [отв. ред. Д. П. Бак]. – М., 2000. – С. 68 -83.
11. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в контексті проблем освіти / В. Г. Кремень // Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / [уклад. В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва]. – К.: ВП „Едельвейс”, 2013. – 728 с.
12. Курбатов С. Між національним та глобальним: місія університету на просторовому перехресті / С. Курбатов // Вища освіта України. – 2013. – Тематичний випуск "Наука і вища освіта". – Додаток 1. – № 2. – С. 45-56.
13. Ле Гофф Ж. Другое Средневековье. Время, труд и культура Запада / Ле Гофф Ж.; [пер. с франц. С. В. Чистяковой и Н. В. Шевченко под ред. В. А. Бабинцева. 2-е изд., испр.]. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2002. – 328 с.
14. Лук А. Н. Мышление и творчество / А. Н. Лук. – М.: Политиздат, 1976. — 144 с.
15. Мамардашвили М. Если осмелиться быть... / М. Мамардашвили // Наше наследие. – 1988. – № 3. – С. 22- 27.

16. Мамардашвили М. К. Философия и личность / М. К. Мамардашвили // Человек. – 1994. – № 5. – С. 5-19.
17. Мамардашвили М. К., Пятигорский А. М. Символ и сознание. Метафизические рассуждения о сознании и языке / М. К. Мамардашвили, А. М. Пятигорский. – М.: Школа „Языки русской культуры”, 1997. –224 с.
18. Мишед Л. Идея университета / Л. Мишед // Вестник высшей школы. – 1991. – №9. – С. 85-90.
19. Моисеев Н. Н. Цивилизация XXI века – роль университетов / Н. Н. Моисеев // Alma mater. – 1994. – № 5 – 6. – С. 2-7.
20. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет; [пер. с исп. М. Н. Голубевой, ред. перевода А. М. Корбут]; под общ. ред. М. А. Гусаковского. –Мн.: БГУ, 2005. – 105 с.
21. Ортега-и-Гассет Х. История как система // Х. Ортега-и-Гассет. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gasset/ist_sist.php
22. Пінчук Є. А. Специфіка, завдання та функції сучасного університету / Є. А. Пінчук // Вісник Житомирського державного університету / Філософські науки. – 2013. – Випуск 3 (69). – С. 3-8. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/9744/1/1.pdf>
23. Повзун В. Д. Миссия университета как аксиологический феномен / В. Д. Повзун // Электронное научное издание "Аксиология и инноватика образования". – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.orenport.ru/axiology/docs/19/17.pdf>
24. Поляков Н. В., Савчук В. С. Почему наши дипломы не признают за границей / Н. В. Поляков, В. С. Савчук // Экспедиция XXI. – №8 (75). – 2008. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://savchuk.org.ua/n_p_stati/Polyakov_Savchuk.html
25. Пролеев С. Суверенітет розуму й місія університету / С. Пролеев. — [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.politdumka.kiev.ua/analytics/politologicaljournalism/133-university-election.html>
26. Ремарк Э. М. Возлюби ближнего своего / Э. М. Ремарк. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libok.net/writer/1722/kniga/15547/remark_erih_mariya/vozlyubi_blijnego_svoego/read
27. Сафонова І. О. Діалог культур на аксіологічних засадах – мета-принцип формування міжкультурної компетентності / І. О. Сафонова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2013. – Випуск 3 (56). – С. 146 -157.
28. Сисоєва С. О. Освіта як відображення сутності та соціально-економічного розвитку суспільства / С. О. Сисоєва // Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / [укладачі: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва]. – К.: ВП „Едельвейс”, 2013. –728 с.

29. Университет как центр культуропорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе / [М. А. Гусаковский, Л. А. Ященко, С. В. Костюкевич и др.]; под ред. М. А. Гусаковского. – Мн.: БГУ, 2004. – 279 с.
30. Университетское образование: приглашение к размышлению / [В. А. Садовничий, В. В. Белькуров, В. Г. Сушко, Е. В. Шикин]. – М: Изд-во Моск. Ун-та, 1995. – 352 с.
31. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // Полис. – 1994. – № 1. – С. 33-48.
32. Чехов А. П. Крыжовник / А. П. Чехов / [Полн. собр. соч. в 30 т. – Т. 10]. – М.: Наука, 1986.
33. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А. Швейцер: [пер. с нем. / сост. и посл. А. А. Гусейнова; общ. ред. А. А. Гусейнова и М. Г. Селезнева] – М.: Прогресс, 1992. – 576 с.
34. Ясперс К. Идея университета / К. Ясперс / [упоряд. М. Зубрицька та ін.]. – Львів, 2002. – 304 с.
35. Newman J. H. C. The idea of the university: defined and illustrated / J. H. C. Newman. – San Francisco, 1960. – 430 p.

МИССИЯ СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА В ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВОМ ИЗМЕРЕНИИ

И. А. Сафонова

В статье проведен анализ существующих точек зрения ученых относительно сопряжения образования и культуры, подается новое осмысление миссии университета, которую, по мнению автора, нельзя представить без ключевой роли духовности и силы разума. Разум рассматривается не только как определенное свойство личности, необходимое для рационального познания, а как интеллектуальный продукт культуры, как сила, способная к осмыслению знаний и ценностей. По этой причине деятельность современного университета должна быть нацеленной на становление личностного знания со смыслом, поскольку знание описывает жизнь, а осмысленное знание наполняет его смыслом.

Ключевые слова: университет, культура, образование, смыслы, ценности

THE MISSION OF MODERN UNIVERSITY IN VALUE-SEMANTIC DIMENSION

I. O. Safonova

The article analyzed existing points of view of scientists on the subject of coupling education and culture, new understanding of the mission of the University, which, according to the author, can not be imagined without the key role of

spirituality and strength of mind is given. Mind is considered not only as certain property of the individual, required for rational knowledge, but also as an intellectual product of culture, as a force capable of understanding knowledge and values. For this reason, modern university activity should be targeted on the development of personal knowledge with sense as knowledge describes the life and meaningful knowledge fills it with sense.

Keywords: university, culture, education, senses, values

Сафонова Ірина Олексіївна – канд. пед. наук, ст. викл. кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: lolenufenok@mail.ru

Safonova Iryna Oleksiivna – Ph.D., Senior Lecturer in Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Sievierodonetsk, Ukraine). E-mail: lolenufenok@mail.ru

УДК 378. 046-021-047.64

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ЗМІСТУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА ХРИСТИЯНСЬКИХ ЗАСАДАХ

І. Л. Сіданіч

У статті обґрунтовується необхідність модернізації управління та змісту освітнього процесу ВНЗ на християнських засадах. Розкрито сутність змісту структурних складових моделі інноваційної діяльності ВНЗ на прикладі здобуття спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі». Визначено зміст, форми і методи викладання навчальної дисципліни «Методика викладання навчальних дисциплін духовно-морального спрямування у ВНЗ».

Ключові слова: зміст освітнього процесу ВНЗ, модель інноваційної діяльності ВНЗ, викладач християнської педагогіки.

Формулювання проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема модернізації управління та змісту освітнього процесу ВНЗ на християнських засадах є особливо актуальною для становлення викладача вищого навчального закладу сьогодення. Значне місце у